

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОКАЗНИКІВ КАРІЄСУ ТИМЧАСОВИХ ЗУБІВ І ЙОГО УСКЛАДНЕНЬ У ДІТЕЙ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія»

Нині досить складною є ситуація зі станом стоматологічного здоров'я дітей, зокрема з ураженістю карієсом та його ускладненнями тимчасових зубів. Нестабільна економічна ситуація, фінансування медицини за залишковим принципом, а дитячої стоматології — тим більше, призвели до значного збільшення поширеності ускладнень карієсу тимчасових зубів у дітей не лише в Україні, а і в інших державах СНД. Так, за даними Р. А. Фадеева і соавт. (2008), на підставі вивчення стоматологічного статусу 341 дитини м. Санкт-Петербурга визначена 100% ураженість карієсом та його ускладненнями тимчасових зубів у період змінного прикусу [4]. 6-річні діти Киргизії мають поширеність карієсу тимчасових зубів 89, 42%, інтенсивність за індексом кп – 5, 21 [5]. У дослідженні стану функціонування стоматологічної допомоги дітям Азербайджану (Алієва Р. К., 2001) підкреслюється високий рівень поширеності карієсу тимчасових зубів за низького показника заплomboваних зубів, причому ці дані погіршилися в порівнянні з отриманими в 1963 р. [1]. В. Ф. Макеев (2007) за даними обстеження в динаміці дітей Прикарпаття визначив, що вже в 4 роки 53, 48% дітей мають уражені карієсом зуби за інтенсивності процесу 3, 0, а через рік поширеність карієсу в цих дітей зростає на 30%. Це призводить до того, що в 4-річному віці 9% дітей мають видалені зуби, а через рік їх кількість зростає вдвічі; до 7-8 років більше половини дітей мають дефекти зубних рядів за рахунок раннього видалення тимчасових зубів [2]. Висока ураженість тимчасових зубів 6-річних дітей Львівської області – 93, 8% [5] та дітей м. Полтави – 69, 1% 7-річних

дітей мають уражені карієсом тимчасові зуби, кп – 2, 2 (Н. В. Левченко, 2001).

Висока поширеність ускладнень карієсу, а особливо періодонтитів, свідчить про недостатню ефективну профілактику в цілому та недоконалі методи лікування карієсу і пульпітів (Т. Ф. Виноградова, 1987; Л. О. Хоменко і співавт., 1999 та ін.).

Актуальною є і розробка профілактичних та реабілітаційних заходів для дітей, хворих на періодонтити тимчасових зубів, для зменшення тяжкості наслідків. Для створення регіональної програми профілактики необхідно провести попереднє вивчення епідеміології стоматологічних захворювань та виявити фактори ризику в кожному клімато-географічному регіоні окремо.

Мета дослідження - визначити тенденції, що склалися за останнє десятиріччя, щодо ураженості дітей Полтавської області карієсом тимчасових зубів, його ускладненнями та ефективності лікування за даними річних звітів стоматологічних лікувальних закладів області.

Матеріали і методи дослідження.

Ми проаналізували ситуації щодо карієсу тимчасових зубів та його ускладнень протягом останніх 10 років за даними річних звітів дитячих стоматологів Полтавської області.

Для уніфікації отриманих даних були обчислені відносні показники, що дають уявлення про деякі особливості надання стоматологічної допомоги дітям щодо лікування тимчасових зубів: 1) показник питомої ваги ускладненого карієсу тимчасових зубів – відношення кількості вилікуваних та видалених із приводу ускладненого карієсу тимчасових зубів до вилікуваних

із приводу карієсу; 2) показник якості лікування ускладненого карієсу тимчасових зубів – відношення кількості видалених із приводу ускладненого карієсу тимчасових зубів до кількості заплomboваних із цього ж приводу.

Були обчислені показники кожного району області за 2000-2009 рр., середні показники по області за кожний рік та проведено зіставлення між районами області щороку та за 10 років поспіль.

Результати дослідження

Дані за 2001 р. свідчать, що відносний показник питомої ваги ускладненого карієсу становить у середньому 25, 46% по області (таблиця 1). Цей показник висвітлює частку пролікуваних із приводу ускладнень карієсу від кількості тимчасових зубів, що були заплomboвані з приводу карієсу. За середнім показником усі райони були розділені на 3 групи: 8 районів із показниками, нижчими від середніх (Великобагачанський, Диканський, Карлівський, Козельщинський, Котелевський, Оржицький, Хорольський, Чутівський); 8 районів із показниками, що значно перевищують середній (Гребінківський, Зіньківський, Глобинський, Лохвицький, Машівський, Миргородський, Чорнухинський, Шишацький) та 12 районів із показниками, близькими до середнього.

Перевага ускладнень карієсу в структурі захворювань твердих тканин тимчасових зубів свідчить про низьку ефективність вторинної профілактики та про несвоєчасну санацію ротової порожнини дошкільнят. Тому райони, де цей показник перевищував середній, були віднесені нами до неблагополучних.

Показник якості лікування висвітлює співвідношення видалених

**Структура показників лікування карієсу тимчасових зубів та його ускладнень
у районах Полтавської області у 2001 році**

2001	Кількість відвідувань	З них		Запломбовано тимчасових зубів із приводу			Видал. тимч. із приводу ускл. карієсу	Якість лікування, %	Запл. та видал. тимч.	Питома вага ускл. кар.
		первинних	карієсу	пульпиту	періодонтиту	ускл. карієсу				
МДСП	140199	60685	30849	2032	692	2724	3768	138,33	6492	21,04
м. Кременчук	57824	30780	20020	2330	128	2458	1940	78,93	4398	21,97
м. Комсомольськ	21220	8551	4821	325	52	377	899	238,46	1276	26,47
Великобагачанський	9130	4622	1852	127	52	179	122	68,16	301	16,25
Гадяцький	19091	9143	4589	438	274	712	185	25,98	897	19,55
Гребінківський	3442	3215	462	110	79	189	146	77,25	335	72,51
Диканський	5742	3891	2793	172	177	349	107	30,66	456	16,33
Зіньківський	12016	6520	3412	637	385	1022	528	51,66	1550	45,43
Карлівський	7691	5730	2054	156	26	182	81	44,51	263	12,80
Глобинський	15245	9211	3715	610	412	1022	555	54,31	1577	42,45
Кобеляцький	15961	9092	3593	351	324	675	394	58,37	1069	29,75
Козельщинський	6642	3544	1867	97	71	168	125	74,40	293	15,69
Котелевський	7401	3132	2004	150	153	303	42	13,86	345	17,22
Кременчуцький	17076	6725	6410	693	438	1131	621	54,91	1752	27,33
Лохвицький	8583	5947	2441	501	457	958	87	9,08	1045	42,81
Лубенський	16593	11823	5303	783	444	1227	71	5,79	1298	24,48
Машівський	6038	5303	410	70	91	161	283	175,78	444	108,29
Миргородський	29645	11972	5276	1000	570	1570	1140	72,61	2710	51,36
Новосанжарський	11382	6053	1887	183	129	312	156	50	468	24,80
Оржицький	6980	5244	1115	109	54	163	139	85,27	302	14,62
Пирятинський	10123	6304	4695	502	254	756	226	29,89	982	20,92
Полтавський	14055	9034	5482	667	392	1059	221	20,87	1280	23,35
Решетилівський	7894	3949	2652	334	161	495	156	31,52	651	24,55
Семенівський	15796	10464	3523	365	211	576	308	53,47	884	25,09
Хорольський	11807	9186	2750	204	125	329	304	92,40	633	11,96
Чорнухинський	3261	1875	911	181	98	279	100	35,84	379	41,60
Чутівський	6760	4042	2588	92	27	119	52	43,7	171	6,61
Шишацький	5194	4174	684	189	126	315	57	18,09	372	54,39
Показники за рік	492791	260211	128158	13408	6402	19810	12813	64,68	32623	25,46

із приводу ускладнень карієсу тимчасових зубів до запломбованих із цього ж приводу, тобто, чим вище цей показник, тим більше тимчасових зубів передчасно видалено. Цей показник у середньому для області складає у 2001 р. 66, 5 %

(табл. 1), тобто більше половини тимчасових зубів із ускладненим карієсом унаслідок лікування все ж таки видаляють. Таке значення показника свідчить про досить низьку ефективність терапевтичних

методів лікування ускладненого карієсу тимчасових зубів.

Однак, у деяких районах області цей показник суттєво негативний, тобто кількість видалених зубів значно більша кількості вилікуваних (від майже в 4 рази в м. Комсо-

**Структура показників лікування карієсу тимчасових зубів та його ускладнень
у районах Полтавської області у 2009 році**

2009	Кількість відвідувань	З них первинних	Запломбовано тимчасових зубів із приводу				Видал. тимч з приводу ускл. карієсу	Якість лікування, %	Запл. та видал. тимч.	Питома вага ускл. кар.
			карієсу	пульпиту	періодонтиту	ускл. карієсу				
МДСП	164000	57475	27719	2477	585	3062	4140	135,21	7202	25,98
м. Кременчук	50182	28215	11610	1462	135	1597	1790	112,09	3387	29,17
м. Комсомольськ	22089	9315	4148	355	145	500	600	120	1100	26,52
Великобагачанський	7690	4179	1958	147	95	242	43	17,77	285	14,56
Гадяцький	15469	9822	1982	400	252	652	62	9,51	714	36,02
Гребінківський	3196	2814	496	124	96	220	62	28,18	282	56,85
Диканський	3225	2254	472	50	19	69	47	68,12	116	24,58
Зіньківський	13845	6039	3485	299	244	543	582	107,18	1125	32,28
Карлівський	7845	6182	3016	271	52	323	159	49,23	482	15,98
Глобинський	17171	8379	4049	811	596	1407	458	32,55	1865	46,06
Кобеляцький	9811	6875	2108	253	312	565	416	73,63	981	46,54
Козельщинський	5198	2309	1902	170	112	282	65	23,05	347	18,24
Котелевський	5745	3181	1233	214	159	373	78	20,91	451	36,58
Кременчуцький	12865	6346	5195	599	243	842	272	32,30	1114	21,44
Лохвицький	7796	5455	1800	207	230	437	94	21,51	531	29,5
Лубенський	21699	13965	5749	641	460	1101	82	7,45	1183	20,58
Машівський	4610	3442	1191	164	115	279	87	31,18	366	30,73
Миргородський	29893	9689	4456	673	543	1216	495	40,71	1711	38,4
Новосанжарський	11069	4965	1794	75	78	153	77	50,33	230	12,82
Оржицький	6545	5112	361	60	59	119	77	64,71	196	32,96
Пирятинський	9792	6602	4302	651	483	1134	182	16,05	1316	30,59
Полтавський	8852	6517	4440	458	194	652	112	17,18	764	17,21
Решетилівський	7329	4807	1498	158	115	273	160	58,61	433	28,91
Семенівський	8145	4264	3483	219	117	336	157	46,73	493	14,15
Хорольський	8360	4978	2206	156	60	216	256	118,58	472	9,79
Чорнухинський	2444	1902	596	255	153	408	0	0	408	68,46
Чутівський	5137	3579	1690	65	37	102	84	82,35	186	11,01
Шишацький	4837	3889	539	49	29	78	28	35,9	106	19,67
Показники за рік	474839	232551	103478	11463	5718	17181	10665	62,07	27846	26,91

Структура показників лікування карієсу тимчасових зубів та його ускладнень у районах Полтавської області за 2000-2009 рр.

Роки	Кількість відвідувань	З них	Запломбовано тимчасових зубів із приводу				Видал. тимч з при-воду ускл. карієсу	Якість ліку-вання, %	Запл. та видал. тимч.	Питома вага ускл. кар.
		первинних	карієсу	пульпіту	періодонтиту	ускл. карієсу				
2000	497646	255609	130505			18632				24,09
2001	492791	260211	128158	13408	6402	19265	12813	66,51	32078	25,03
2002	463135	239508	114876	12692	6251	18943	11633	61,41	30576	26,62
2003	493815	233740	110624	12143	5604	17747	11995	67,59	29742	26,89
2004	459335	220663	110179	12728	6051	18779	13463	71,69	32242	29,26
2005	461387	221026	109581	13192	5994	19186	12368	64,46	31554	28,8
2006	484018	241482	105769	13440	6436	19560	12262	62,69	31822	30,09
2007	481065	239998	100932	13516	6342	19858	11234	56,57	31092	30,80
2008	478261	234905	103902	12488	6331	18819	14809	78,69	33628	32,37
2009	474839	232551	103478	11463	5718	17181	10665	62,07	27846	26,91

мольську, 3 - в Машівському р-ні та 2 - у МДСП).

Така ситуація може бути пов'язана як з особливостями регіону (вміст фтору), так і з низькою ефективністю третинної профілактики карієсу та з розширенням показань до видалення тимчасових зубів із приводу ускладненого карієсу в містах області.

Узагальнюючи отримані за допомогою цих показників дані, виявлений найбільш "неблагополучний" щодо ускладненого карієсу район Полтавської області - Машівський. Цей район є ендемічним щодо флюорозу зубів - вміст фтору коливається біля 10 мг/л, але цей фактор уже не відіграє карієспрофілактичної ролі. У регіоні спрямували зусилля дитячих стоматологів на посилення як первинної, так і вторинної профілактики карієсу, диспансеризацію дитячого населення дошкільного віку, впровадження сучасних методик лікування карієсу тимчасових зубів із використанням новітніх пломбувальних матеріалів - СІЦ, компомерів, силантів. Були створені умови для регулярного тематичного вдосконалення майстерності дитячих стоматологів, які працюють у регіоні. Співробітники кафедр дитячої терапевтичної стоматології та про-

філактики стоматологічних захворювань і кафедри післядипломної освіти лікарів-стоматологів провели епідеміологічні обстеження учнів середньої школи смт. Машівки та за їх результатами призначили профілактичні заходи. Усі ці попередні висновки були враховані нами у формуванні та виконанні обласної Програми профілактики і лікування стоматологічних захворювань у дітей на 2002-2007 рр.

У 2009 р. відносний показник питомої ваги ускладненого карієсу дещо зріс і складає в середньому по області 26,91% (табл. 2). До районів із показниками, нижчими середніх, увійшли 8 (Великобагачанський, Карлівський, Козельщинський, Новосанжарський, Полтавський, Семенівський, Хорольський, Чутівський); 7 районів із показниками, що значно перевищують середній (Гадяцький, Гребінківський, Глобинський, Кобеляцький, Котелевський, Миргородський, Чорнухинський) та 12 районів із показниками, близькими до середнього.

Слід зауважити, що показники питомої ваги ускладненого карієсу тимчасових зубів у Диканському, Котелевському, Оржицькому районах за період 2001-2009 рр. дещо погіршилися, але незначно відізнялися від середніх обласних.

А 4 райони перейшли з категорії з високим відсотком ускладнень карієсу до таких, де його рівень був близький до середнього (Зіньківський, Лохвицький, Машівський, Шишацький райони).

Показник якості лікування ускладненого карієсу в середньому для області у 2009 р. дещо покращився - 62,07 % у порівнянні з 66,5 % (табл. 2). Суттєво негативним цей показник був лише в 4-х районах області - Хорольському, Зіньківському, Великобагачанському та в м. Комсомольську і Полтаві, причому кількість видалених зубів була більшою від кількостівилікуваних не більше ніж у 2 рази.

Зведені дані за 2000-2009 рр. дають уяву про динаміку уражень тимчасових зубів карієсом та його ускладненнями і результативність його лікування (табл. 3). Слід зауважити, що в порівнянні з 2000 р. у 2009 р. кількість відвідувань дитячих стоматологів за рік скоротилася на 17952, причому первинних відвідувань стало менше на 27660, тобто скоротилася частка первинних пацієнтів - із 52% до 48,9 % відповідно. На підставі показників питомої ваги ускладнень карієсу в структурі надання стоматологічної допомоги та якості лікування ускладненого карієсу

можна констатувати тенденцію до позитивної динаміки, що намітилася саме за результатами роботи у 2009 р. На нашу думку, це результат цілеспрямованої спільної роботи головного управління охорони здоров'я Полтавської ОДА, організаційно-методичної роботи головного дитячого стоматолога області та головного лікаря міської дитячої стоматологічної поліклініки м. Полтави і впровадження в практику наукових розробок співробітників кафедр ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія».

Отримані в результаті дослідження дані покладені в основу заходів первинної і вторинної профілактики карієсу тимчасових зубів та заходів реабілітації дітей із ускладненнями карієсу тимчасових зубів.

Література

1. Алиева Р. К. Отработка оптимальной модели развития стоматологической службы детскому населению Азербайджанской республики : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора мед. наук : спец. 14. 00. 21 «Стоматология» / Р. К. Алиева. - М., 2010. - 41 с.
2. Макеев В. Ф. Особливості формування зубних рядів у дітей віком від 4 до 13 років / В. Ф. Макеев // Вісник стоматології. - 2002. - №5. - С. 74-82.
3. Смоляр Н. І. Профілактика стоматологічних захворювань у дітей / Н. І. Смоляр, З. П. Масний, Л. Г. Поліканова. - Львів: Світ, 1995. - 152 с.
4. Стоматологический статус школьников Санкт-Петербурга. Результаты обследования учащихся 599 школы / Р. А. Фадеев, Н. В. Зубкова, С. С. Мартиросян [и др.]

// Институт стоматологии. - 2008. - №1. - С. 24-25.

5. Юлдашев И. М. Стоматологическая заболеваемость детей и подростков в Киргизии / И. М. Юлдашев // Стоматология детского возраста и профилактика. - 2006. - №1-2. - С. 70-73.

*Стаття надійшла
1. 03. 2010 р.*

Резюме

В статье проанализирована ситуация по кариесу временных зубов и его осложнениям по данным годовых отчетов детских стоматологов Полтавской области за последние 10 лет. Для сравнения полученных данных авторы предлагают относительные показатели, дающие представление о качестве стоматологической помощи детям.

Превалирование осложнений кариеса в структуре заболеваний твердых тканей временных зубов свидетельствует о низкой эффективности вторичной профилактики и несвоевременной санации полости рта дошкольников. Негативный показатель качества лечения осложненного кариеса свидетельствует о низкой эффективности терапевтических методов лечения осложненного кариеса временных зубов. В целом по области выявлена тенденция к росту осложнений кариеса и снижению качества лечения временных зубов.

Ключевые слова: временные зубы, кариес временных зубов, показатели осложнений кариеса, качество лечения.

Summary

The article analyzes the situations concerning to caries of temporary teeth and its complications according to annual reports of children dentists in Poltava region during last 10 years. For comparison of obtained data the author has used the relative indices which describe the quality of children stomatological aid. The large number of caries complications in the structure of hard tissues diseases of temporary teeth testifies the low effectiveness of secondary prevention and inopportune sanitation of preschool children's oral cavity. Negative index of treatment's quality of complicated caries testify the low effectiveness of therapeutic methods of treatment of complicated caries of temporary teeth. In general in the region the tendency for growth of caries complications and decreasing of quality of temporary teeth treatment has been revealed.

Key words: temporary teeth, caries of temporary teeth, indices of caries complications, quality of treatment.